

Planeta na křižovatce. A co IUCN?

František Pelc, Jan Plesník

Most human systems have declined not because of external pressures but because of self-satisfaction.
Erich Fromm: The Nature of Man (1968)

Na přelomu srpna a září 2016 zamířilo více než 10 000 návštěvníků na Havajské ostrovy. Do světo-
vě proslulé turistické destinace se ale nejeli opalo-
vat na pláži Waikiki, známé z kultovních hollywood-
ských filmů, ani zkoumat diverzitu místních barů
a vyhlášených značkových obchodů. Delegáti ze
192 zemí se 1.–10. září 2016 zúčastnili v Honolulu
v pořadí již šestého Světového kongresu ochrany
přírody, konaného pod působivým heslem Plane-
ta na křižovatce. V jeho průběhu nejen zhodnotili

současný stav péče o přírodní a krajinné dědictví
na Zemi, ale shodli se i na celosvětových prioritách
v této oblasti do roku 2020. Rozsáhlou akci uspořá-
dala nejuznávanější nevládní ochranářská organiza-
ce světa – Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN)
sdružující státy, vládní instituce, mezinárodní mezi-
vládní a nevládní organizace, nevládní organizace
působící v jednotlivých zemích, vědeckovýzkumná
pracoviště a výjimečně formou čestného členství
i vynikající osobnosti globální ochrany přírody.

Údolí Waipio na severozápadě největšího havajského ostrova patří mezi posvátná místa domorodého obyvatelstva: po staletí v něm sídlili místní vládci a konaly se tu slavnostní obřady.
Foto Jan Plesník

Proč zrovna Havajské ostrovy?

Pořadatelé světových ochranářských sjezdů se stávají země, které se – pochopitelně kro-
mě ochoty uvedenou monstrózní akci hostit
a spolufinancovat – mohou pochlubit nepopí-
ratelnými úspěchy v péči o přírodní a krajinné
dědictví nebo výjimečnou přírodou, v lepším
případě obojím. Ani Havajské ostrovy nejsou
v tomto směru výjimkou, spíše naopak (**viz
box**). Navíc právě letos oslavila Správa národ-
ních parků Spojených států sto let existence.
Do té doby měla tehdy existující národní
parky na starosti americká armáda.

V předvečer zahájení kongresu oznámil
americký prezident Barack Obama, že USA
zvětší rozlohu mořské národní památky
Papahānaumokuākea ležící na severozápadě
Havajských ostrovů na čtyřnásobek. Rezer-
vace tak v současnosti zabírá 1 510 000 km²
moře a menších korálových a sopečných
ostrovů a stala se tak vůbec největším chrá-
něným územím na světě.

Fórum jako výměna teoretických a praktických poznatků

Mezinárodní unie ochrany přírody plní
od svého založení v roce 1948 dvojedinou
úlohu. Protože se na rozdíl od jiných ochra-
nářských organizací snaží ve své činnosti
důsledně vycházet z vědeckých poznatků,
stala se postupně myšlenkovou dílnou
ochrany přírody v celosvětovém měřítku,
nabízející praktické ochraně přírodního
prostředí četné novátorské postupy, jako jsou
červené seznamy a knihy ohrožených druhů,
klasifikace chráněných území podle dekla-
rovaného způsobu péče o ně nebo ekosys-
témová integrita. Druhou, neméně důležitou
niku obsadila IUCN jako v nejlepším smyslu
globální platforma, kde se setkávají a obhájí

V době, kdy na Havajských ostrovech přistál britský
mořeplavec James Cook, je osidlovalo 25 000 bernešek
havajských (*Branta sandvicensis*). Ničení původního
prostředí a působení zavlečených či vysazených predátorů
vedly k tomu, že v roce 1952 zůstalo jen 30 těchto hus.
Dnes žije ve volné přírodě 300–1000 rozmnožujících se
jedinců a populace musí být i nadále posilována zvířaty
odchovanými v lidské péči. Foto František Pelc

své názory představitelé státních institucí,
nevládních organizací a akademické obce.
Oběma úlohám proto odpovídá struktura
světových kongresů ochrany přírody, pořáda-
ných od roku 1996 ve čtyřletých intervalech.
Zatímco Fóra se může zúčastnit každý zájem-
ce, Členské shromáždění řeší aktuální otázky
dalšího fungování IUCN. Úkolem Fóra je
současně připravit část nezbytných podkladů
pro rokování členské základny.

Účastníci VI. světového kongresu ochrany
přírody v průběhu Fóra často nevěděli, kam
skočit. Široká škála současně konaných

nabídek zahrnovala debaty uznávaných od-
borníků, špičkových politiků a osvědčených
manažerů, pracovní semináře, výměny zna-
lostí a praktických zkušeností, Vědomostní
kavárnu, diskuse nad plakátovými sděleními,

Box: Havajské ostrovy – člověkem značně pozměněná laboratoř evoluce

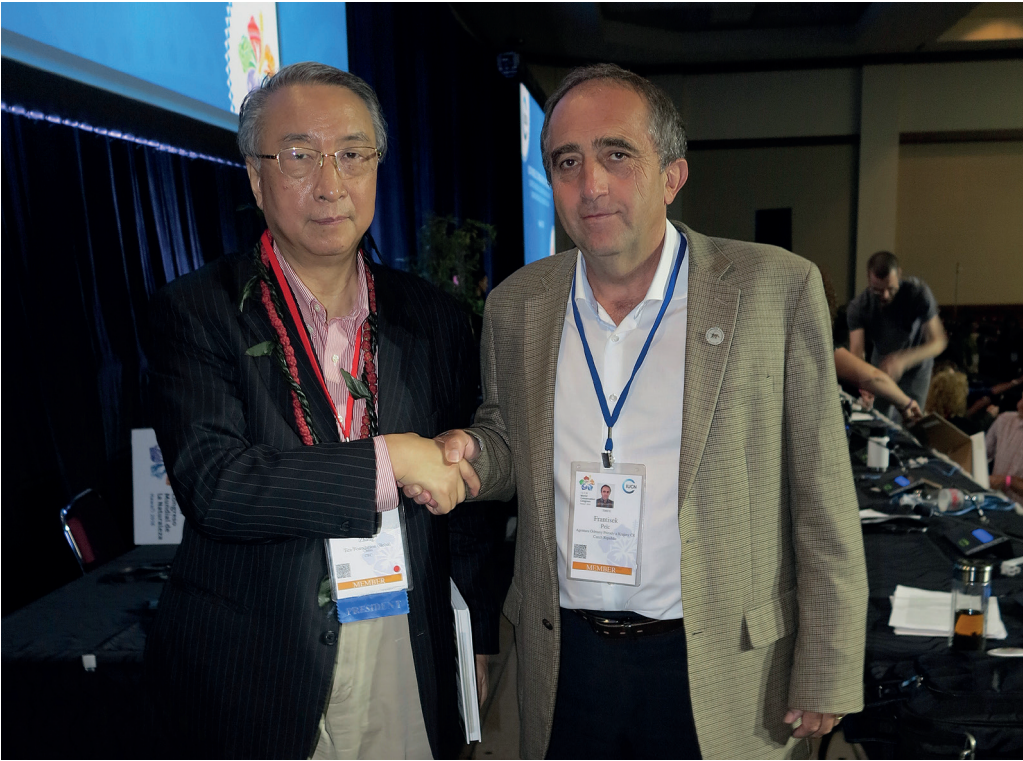
Havajské ostrovy, tvořené osmi hlavními
ostrovy, několika atoly a nespočtenými
ostrůvky a podmořskými horami, jsou v Ti-
chém oceánu roztažené na délce 2400 km.

Učebnice přibližující evoluční teorii jen
málokdy opomenou zmínit, jaký vliv měl
na její formulování pobyt Charlese Darwi-
na na Galapágách. Mnozí biologové jsou
ale přesvědčeni, že právě Havajské ost-
rovy zůstávají ještě vhodnějším příkladem
evolučního procesu.

Za výjimečné postavení z pohledu vývoje
života na Zemi vděčí Havajské ostrovy
dvěma skutečnostem. Souostroví patří
k bezesporu nejodlehlejšímu místům naší
planety: od nejbližšího kontinentu je dělí
3680 km. Organismy, které se na něj do-
staly větrnými smršťemi nebo mořskými
proudy, už na něm zůstaly a přizpůsobily
se místním podmínkám. Přestože Havaj-
ské ostrovy představují vrcholky rozsáh-
lého podmořského sopečného pohoří,
hostí překvapivě širokou škálu biotopů
od korálových útesů a nížinných tropic-
kých lesů přes lávová pole až po poušt-
ní prostředí a sněhem pokryté špičky
činných vulkánů, dosahujících nadmořské
výšky alpských štítů. Nově přichozí orga-
nismy obsadily celou řadu ekologických
nik a vznik nových druhů (speciace) se
rozjel naplno.

A výsledek? Havajské ostrovy vynikají
vysokým podílem endemitů mezi původ-
ními druhy téměř ve všech taxonomických
a ekologických/funkčních skupinách.
Ojedinelá, ale zranitelná havajská příroda
dostala hned dva tvrdé zásahy, způsobené
příjezdem nejdříve Polynésanů, později
evropských a amerických kolonistů. Kromě
ničení původního prostředí ji i nadále vý-
znamně poškozují četné invazní nepůvod-
ní druhy.

Ředitel AOPK ČR František Pelc se zdraví s čínským diplomatem Čang Kin-šengem, opětovně zvoleným prezidentem IUCN. Foto Jan Plesník

Ochranářskou univerzitu a výstavu členských organizací a partnerů IUCN. Ukazuje se, že větší šanci na politickou a finanční podporu mají programy a projekty, rozumným způsobem propojující péči o přírodní a krajinné dědictví s místním rozvojem.

Co zajímá členy

Delegáti odsouhlasili značně ambiciózní program IUCN na období 2017–2020, odpovídající na současné palčivé problémy ochrany přírody. K jeho naplňování mohou posloužit schválené Havajské závazky, oprávněně zdůrazňující mj. nutnost změnit vzorce výroby a spotřeby, zejména v hospodářsky vyspělých zemích.

Účastníci kongresu přijali také více než stovku doporučení a podnětů (motions) týkajících se rozmanitých otázek ochrany přírody doslova na celém světě. Nechybí mezi nimi ani návrh zákazu vnitrostátního obchodu se slonovinou či výzvy k důslednější ochraně mezinárodních vod a původních lesů nebo

k nahrazování střeliva obsahujícího olovo a používaného k lovu vodních ptáků. Jednání současně na řadě příkladů názorně připomnělo, že řešení řady problémů využívající přírodní procesy a zákonitosti bývá kupř. při zmírňování dopadů změn podnebí na lidskou společnost jak účinnější, tak levnější než čistě technologický přístup a že zdravá příroda podmiňuje zlepšování lidského zdraví.

Právně nezávazné stanovisko týkající se urychleného rozšíření bezzásahových zón v Národním parku Šumava na 30 % a na nejméně 50 % do roku 2030 přijala v elektronickém hlasování, konaném začátkem srpna 2016, většina hlasujících nevládních organizací. Naopak většina vlád a státních institucí, členů IUCN, se v tomto případě hlasování zdržela.

Na rozdíl od doby ještě nedávné kandidoval do Rady IUCN v jednotlivých částech světa a do pozic předsedů šesti odborných komisí většinou stejný počet kandidátů, jako bylo míst, do nichž se volilo. Místo skutečného výběru z více možností tak kongres potvrdil do vedoucích struktur IUCN zájemce, ochotné v nich pracovat. Pracovník Správy Krkonošského národního parku Michael Hošek byl znovu zvolen členem Rady IUCN na období 2016–2020.

Ve vyjetých kolejích, nebo nějak jinak?

Trefná Frommova slova, uvádějící jako moto dnešní zamyšlení, neplatí jen pro lidskou civilizaci a jí využívané prostředí, ale vztahuje se i na IUCN. Rozhodně netvrdíme, že Mezinárodní unie ochrany přírody žije jen z podstaty. Nicméně řada indicií opakovaně naznačuje, že má k tomu nakročeno. Již při hodnocení předcházejících kongresů jsme si posteskli, že IUCN přenechává postavení celosvětové myšlenkové základny ochrany přírody vlivným a bohatým americkým nevládním organizacím. Pokud ale IUCN v souladu s přáním většiny členů zůstane i nadále globální organizací, zastřešující společné působení státní a dobrovolné ochrany přírody, akademické obce a části soukromého sektoru, nelze proti tomu pochopitelně nic namítnout.

Příští Světový kongres ochrany přírody se uskuteční v roce 2020.

Na Ha'akulamanu (Sulphur Banks) v národním parku Havajské sopky vystupují na povrch sopečné plyny spolu s párami podzemních vod. Činnost oxidů síry a železa zbarvuje tmavší půdu. Foto Jan Plesník

Národní park Havajské sopky na ostrově Havaj patří ke světovému dědictví vyhlášenému Unescem. V kráteru Kilauea Iki mohou návštěvníci sledovat postup sukcese. Foto František Pelc

Mezi tradiční činnosti IUCN patří již více než půlstoletí příprava červených seznamů celosvětově ohrožených druhů. Foto Jan Plesník